

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <http://www.researchgate.net/publication/272094020>

تحليل تأثير تورم بر مسائل اجتماعي با استفاده از رويكرد پويايي هاي سيستمي

CONFERENCE PAPER · APRIL 2011

DOI: 10.13140/2.1.2346.0642

READS

61

1 AUTHOR:

[Ali Haji Gholam Saryazdi](#)

Tarbiat Modares University

16 PUBLICATIONS 0 CITATIONS

SEE PROFILE

تحلیل تاثیر تورم بر مسائل اجتماعی با استفاده از رویکرد پویایی های سیستمی

علی حاجی غلام سریزدی

دانشجوی کارشناسی ارشد MBA، دانشگاه علم و فرهنگ تهران، Ali14hagi@yahoo.com

چکیده

سیستم یک جامعه از زیر سیستم های مختلفی تشکیل شده که بدلیل تعاملات هر یک از این ها باهم سیستمی کاملاً پیچیده ایی را رقم زده است. زیر سیستم اقتصادی از جمله زیر سیستم هایی است که تمام بخش های دیگر سیستم یک جامعه را بشدت تحت تاثیر قرار می دهد. در این زیر سیستم مسئله تورم دارای علل مختلف بوده و همچنین تاثیرات مختلفی بر جامعه می گذارد. به عبارت دیگر تورم تک تک سلول های جامعه را متاثر می کند.

تورم دو رقیمی چهار دهه ی اخیر در ایران فقط حوزه ی اقتصاد را تحت تاثیر قرار نداده است بلکه حوزه های اجتماعی، سیاسی و فرهنگی کشور در این میان تاثیرهای زیادی گرفته اند. واقعیت این است که جامعه ی ایران به وسیله ی تورم دو رقیمی چهار دهه ی اخیر به شدت در همه ی ارکان مستهلک شده است. کاهش بهره وری در تمامی شوون زندگی اجتماعی، سیاسی و اقتصادی به وضوح دیده می شود. پرسش اساسی این است که آیا این اتفاقات ربطی به تورم دارد و اگر دارد چگونه عمل می کند که این اتفاقات روی می دهد؟

در این راستا، این مقاله با استفاده از رویکرد پویایی های سیستمی، مسائل و مشکلات اجتماعی ایجاد شده توسط تورم را شناسایی نموده، و سعی در تحلیل اثرات تورم بر ایجاد این چنین مسائل کرده است و در پایان نقاط و اهرم های مثبت و اثربخشی را به سیاستگذاران و مدیران عالی اقتصادی کشور ارائه می نماید.

کلمات کلیدی: تورم، پویایی های سیستمی، نمودار علت - معلولی.

۱ مقدمه

تورم یکی از آشناترین واژه ها در علم اقتصاد است. تورم باعث می شود کشورها به دوره های طولانی بی ثباتی گرفتار شوند. در تمام کشورها هزینه تورم بسیار زیاد می باشد برای این که تورم تمامی اقشار جامعه را تحت تاثیر قرار داده و در سطح عمومی ایجاد ناراضیتی می کند به این ترتیب سیاست گذاران تمایل دارند که عوامل بوجود آورنده تورم و اثرات آن را شناسایی و سپس با استفاده از راه کارهای عملی چند درصدی از تورم را کاهش دهند. اگرچه مقوله ی تورم یک موضوع کاملاً علمی و آکادمیک است و بیشتر در محافل علمی و دانشگاهی آن هم در حوزه اقتصاد کلان موضوعیت پیدا می کند ولی از آنجایی که این بحث به حوزه ی زندگی اقتصادی و اجتماعی جامعه سرایت می کند و تداوم آن آثار زیانباری بر زندگی اقتصادی، اجتماعی جامعه تحمیل می نماید تا بدانجا که می تواند اثرات سوئی را بر اخلاق جامعه داشته و گاهی منشاء بسیاری

از مفاسد اجتماعی، اخلاقی و اقتصادی در بدنه اجتماع گردد امروزه این بحث از حوزه ی کلاس و دانشگاه پا فراتر گذاشته و در محافل مختلف اجتماعی موضوع بسیاری از مباحث روز گردیده است.

پدیده تورم در بیشتر کشورهای جهان، کم و بیش وجود دارد اما نرخ آن، در جوامع و زمان‌های گوناگون فرق می‌کند. این پدیده در دوره‌های اخیر در کشورهای توسعه‌یافته، کمتر مشکل‌آفرین بوده زیرا این کشورها گرفتار تورم شدید و مزمن نیستند اما کشورهای در حال توسعه با تورم‌های شدید مواجهند که آثار منفی بسیاری مانند افزایش نابرابری در توزیع درآمد، افزایش مصرف، کاهش پس‌انداز و سرمایه‌گذاری، انحراف منابع به تولید کالاها و خدمات غیرضروری، کاهش رشد اقتصادی و گسترش انواع فسادهای مالی، اداری را به دنبال دارد.

تورم در کشور ما امری ریشه دار و باسابقه طولانی بوده و در چهار دهه اخیر جز لاینفک تمامی فعالیتهای اقتصادی بوده است. پدیده تورم به شکل حاد و مشکل ساز را از سال ۱۳۵۲ می‌توان در کشور مشاهده نمود. از سال ۱۳۵۲ تا به حال تورم همواره دورقمی بوده است. به عبارت دیگر کشور ما سالیان درازی است که تورم یکی از مسائل مهم آن بوده و مسائل زیادی را در طول این سالیان برای کشور بوجود آورده است.

براین اساس در این مقاله سعی شده است تا آثار تورم بر ایجاد مسائل اجتماعی شناسایی شود. بدین منظور در ادامه مفهوم تورم را تعریف کرده و سپس رویکرد پویایی‌های سیستمی را بطور خلاصه تشریح می‌کنیم. در گام بعدی نمودار علت و معلولی اثرات تورم بر مسائل اجتماعی را ترسیم و آن را توضیح می‌دهیم و در نهایت به ارائه راه کارهایی برای کاهش تورم و اثرات اجتماعی آن می‌پردازیم.

۲ مواد و روش‌ها

۲-۱ تورم و انواع آن

در کلی‌ترین بیان، تورم عبارت است از افزایش مداوم سطح عمومی قیمت‌ها در یک دوره زمانی مشخص بنابراین، ویژگی اصلی تورم، تداوم افزایش قیمت‌هاست. لذا افزایش دفعه‌ای قیمت‌ها و همچنین افزایش قیمت یک یا چند کالای خاص، تورم به شمار نمی‌رود. (۱)

در نظریه‌های اقتصادی، طبقه بندی‌های زیادی از تورم وجود دارد اما در یک طبقه بندی کلی تورم را به سه نوع تقسیم می‌کنند: الف) تورم خزنده، آرام یا خفیف که به افزایش ملایم قیمت‌ها گفته می‌شود. در تورم خفیف، افزایش قیمت بین ۱ تا ۶ درصد، حداکثر ۴ درصد یا بین ۴ تا ۸ درصد در سال ذکر شده است. ب) تورم شدید، تورم شتابان یا تازنده که در این نوع تورم آهنگ افزایش قیمت‌ها تند و سریع است. برای تورم شدید، ۱۵ تا ۲۵ درصد در سال را نوشته‌اند. ج) تورم بسیار شدید، تورم افسار گسیخته، فوق تورم یا ابر تورم که این نوع تورم شدیدترین حالت تورم به شمار می‌رود. معیار تورم بسیار شدید را ۵۰ درصد در ماه یا دو برابر شدن قیمت‌ها در مدت شش ماه بیان داشته‌اند. (۲)

در حالت کلی می‌توان گفت تورم نوع اول تورمی می‌باشد که اثرات منفی زیادی ندارد و حتی به اعتقاد بعضی اقتصاددانان وجود آن مفید نیز می‌باشد (۲ و ۱) اما دو نوع دیگر اثرات منفی زیادی را به همراه دارد و تاکید ما در این مقاله روی این دو نوع می‌باشد.

۲-۲ پویایی‌های سیستمی

پویایی‌های سیستمی^۱ روش و متدولوژی برای مطالعه و مدیریت سیستم‌های پیچیده و دارای بازخورد است. این سیستم‌ها می‌توانند در حوزه‌های مختلفی مثل کسب و کار، اقتصاد، محیط زیست، مدیریت انرژی، مسائل شهری و سایر حوزه‌های اجتماعی و انسانی وجود داشته باشند. رویکرد پویایی سیستم‌ها در اوایل سال‌های دهه ۶۰ توسط جی فارستر^۲ از

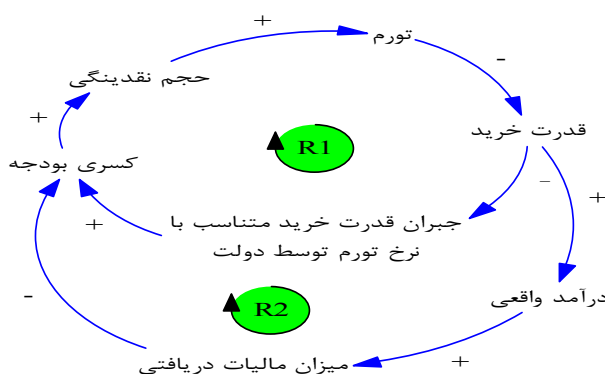
^۱ System Dynamics

^۲ J W. Forrester

۳-۱-۱ حلقه کاهش قدرت خرید و میزان مالیات

تحقیقات زیادی نشان می دهد که کسری بودجه و افزایش نرخ رشد نقدینگی علت واقعی تورم به شمار می آید. (۶) و ۷ و ۸ و ۹ و ۱۰ و ۱۱ و ۱۲) به عبارت دیگر یکی از ریشه های تورم نبود تعادل میان درآمدها و هزینه های دولت است به این ترتیب با توجه به شکل ۲ وقتی هزینه های دولت با کسری بودجه روبرو می شود دولت برای حل مشکل کسری بودجه اقدام به استقراض از بانک مرکزی یا فروش درآمدهای ارزی به بانک مرکزی می کند در این صورت پایه پولی و به دنبال آن نقدینگی کل در اقتصاد افزایش می یابد که این افزایش نقدینگی باعث تورم می شود. تورم به افراد دارای درآمدهای پولی ثابت ضرر می زند و از قدرت خرید آنان می کاهد. بخش عمده و بزرگی از این گروه، حقوق بگیران و کارمندان دولت هستند. حال اگر مطابق حلقه R₁ دولت بخواهد برای جبران کاهش قدرت خرید کارمندان و کارکنانش متناسب با نرخ تورم، سطح دستمزدها را بالا ببرد، بیش از گذشته دچار کسری بودجه می شود و دوباره کسری بودجه که ریشه ی تورم در اقتصاد ایران است، موجب تورم فزاینده خواهد شد.

همانطور که از حلقه R₂ مشخص است تورم بر سیستم مالیاتی نیز تاثیر منفی می گذارد، زیرا در شرایط تورمی، قدرت خرید به شدت کاهش می یابد و باعث کاهش درآمد واقعی می شود که سبب کاهش منابع مالی دولت می شود و زمینه استقراض بیشتر دولت را فراهم می آورد. به عبارت دیگر کسری بودجه دولت افزایش یافته که این منجر به تورم بیشتر می شود. (۱۳)

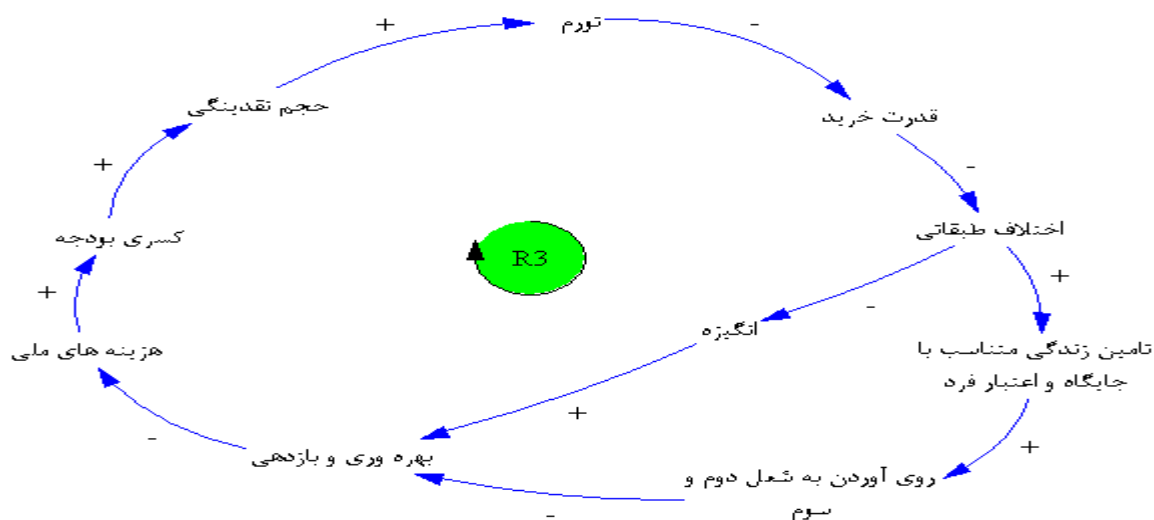

شکل شماره ۲: حلقه های کاهش قدرت خرید و میزان مالیات

۳-۱-۲ حلقه اختلاف طبقاتی و روی آوردن به شغل های دوم و سوم

تورم قدرت خرید افراد با درآمد ثابت را به افرادی که درآمدها رشد بیش تری از نرخ تورم دارد انتقال می دهد. به عبارت دیگر تفاوت وضعیت حقوق بگیران و صاحبان مشاغل با درآمدهای ثابت با آنهایی که متناسب با افزایش تورم، درآمد و دارایی هایشان افزایش می یابد، فاصله و اختلاف طبقاتی را موجب می شود. موجود در ایران را در مقایسه با ابتدای انقلاب به شدت تشدید کرده است. همچنین تورم موجب انتقال ثروت از بستانکاران به بدهکاران خواهد شد و از این رو به نابرابری های اقتصادی دامن می زند. از طرف دیگر تورم بر روی توزیع درآمدها تاثیر منفی دارد و توزیع مجدد درآمدی به ضرر سالمندان و جوانانی که درآمد کمتر از حد متوسط دارند و نسبت به تورم آسیب پذیر هستند، صورت می گیرد. همچنین در شرایط موجود نظام حقوق و دستمزد عمدتاً فارغ از جریان عمومی قیمتتها و شاخص بهای کالاها و خدمات در بازار عرضه و تقاضا می باشد. و از این جهت قدرت خرید کارمندان و کارگران در بخش عمومی همواره در فراوانی پایین تر از سطح و جریان عمومی قیمتتهاست. و همواره شکاف و فاصله عمیقی بین دو جریان درآمد و قدرت خرید وجود دارد. به عبارت دیگر تمام موارد فوق به اختلاف طبقاتی دامن می زند. اختلاف طبقاتی و عدم تعادل میان درآمد و قیمت ها نیاز برای معیشت را تشدید نموده و آثار سوء آن از یک طرف در کاهش انگیزش کارمندان و کارگران و تنزل بهره وری مشهود است و از طرف دیگر ناکافی بودن درآمد و تلاش برای تامین زندگی متناسب با جایگاه و اعتبار کارکنان، آنها را مجبور می کند تا درصد انجام کار دوم و حتی سوم برآیند به عبارت دیگر به پدیده چند شغلی سوق داده می شوند که این عمل در ادبیات اقتصاد نیروی انسانی به شب کاری

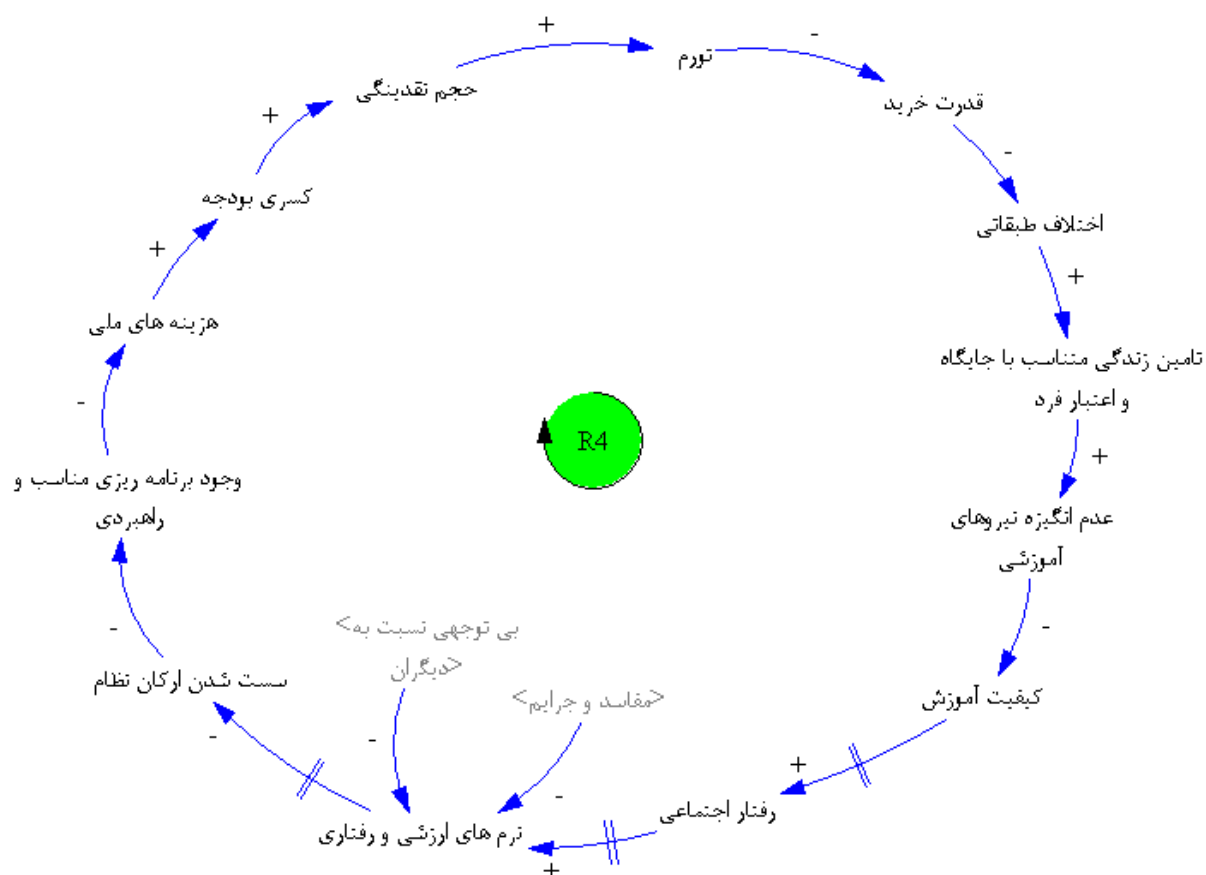
موسوم است و این مسئله علاوه بر حاکمیت بخشیدن به نوعی روابط ناسالم و بعضاً مشاغل کاذب و غیر تولیدی انرژی و توان نیروی کاری را کاهش می دهد به عنوان مثال خستگی کاری که ناشی از کاهش ساعت های استراحت است، باعث کاهش بهره وری نیروی کار می شود و نهایتاً بر عملکرد مجموعه کشور اثر منفی باقی می گذارد. (۱۴) کاهش بهره وری و بازدهی در بلند مدت باعث افزایش هزینه ها شده و باز کسری بودجه دولت را افزایش می دهد و تورم را تشدید می کند. (شکل ۳)

شکل شماره ۳: حلقه اختلاف طبقاتی و روی آوردن به شغل های دوم و ...

۳-۱-۳ حلقه کاهش هنجارهای ارزشی و رفتاری

همانطور که از شکل ۴ مشخص است تورم باعث می شود قدرت خرید کاهش و اختلاف طبقاتی افزایش یابد که این باعث می شود تامین هزینه های زندگی هر سال بیش از گذشته برای دهک های پایین اجتماع سخت شود. در واقع هزینه ی زندگی با شرافت و سالم مخصوصاً برای معلمان مرتب بالا می رود. که این باعث می شود معلمان انگیزه کافی برای تدریس نداشته باشند. از طرف دیگر نسل جوان برای انتخاب شغل خود با توجه به دورنمایی که از لحاظ درآمد برای خود متصور است، کم تر به سراغ شغل معلمی می رود و تنها در شرایط اجبار و نبود یک فرصت مناسب تر است که این شغل را انتخاب می کند. در نتیجه تحقیقات نشان می دهد که کارایی بسیار پایینی در میان معلمان وجود دارد. وقتی این اتفاق به تدریج صورت می گیرد، نسلی که از این سیستم آموزشی بیرون می آید، خوب آموزش ندیده است. هم اکنون بیش از ۹۰ درصد مدارس کشور دولتی هستند و کادر آموزشی آن به شدت از کاهش قدرت خرید خود رنج می برد. کیفیت این ۹۰ درصد، فارغ از زحماتی که در طول سه دهه ی اخیر صورت گرفته، بسیار نازل و ابتدایی است. بنابراین تورم بالا و مستمر در طول حداقل سه دهه سرانجام منجر به سیستم آموزشی با حداقل کیفیت و نیروهای جوانی با کم ترین سطح از نظر آموزش می شود. این هم به نوبه ی خود بر رفتار اجتماعی نسلی که از این سیستم آموزشی بیرون می آید، تاثیر می گذارد. در ادامه توان اقتصادی و تولیدی این نسل مختل می شود و سال ها پس از سال ها با انباشتی از نیروهای فاقد کیفیت آموزشی مواجه هستید که روش رفتاری و باورهای غلط در آنها شکل گرفته است. این نتیجه شروع زلزله ای است که از سال ها پیش تورم بالا ایجاد کرده و هم اکنون آثار خرابی های ناشی از قدرت ریشتر بالای آن یکی یکی ظاهر می شود. (۱۵) با کاهش کیفیت آموزش بعد از گذشت چند سال با توجه به آثار دیگر تورم و افزایش مفاسد و جرائم و همچنین بی توجهی احاد مردم به همدیگر هنجارها و نرم های ارزشی تضعیف می شود. کاهش هنجارهای اجتماعی در بلند مدت باعث تزلزل ارکان جامعه و سست شدن نظام فرهنگی - اجتماعی می شود. با سست شدن ارکان جامعه برنامه ریزی و استراتژی یا صورت نمی گیرد و یا اینکه اجرایی نمی شود. نهایتاً با اجرای برنامه های غلط یا اجرای غلط برنامه های درست هزینه های زیادی به کشور اعمال می شود که این از طریق کسری بودجه باعث افزایش تورم می شود.

شکل شماره ۴: حلقه کاهش هنجارهای ارزشی و رفتاری

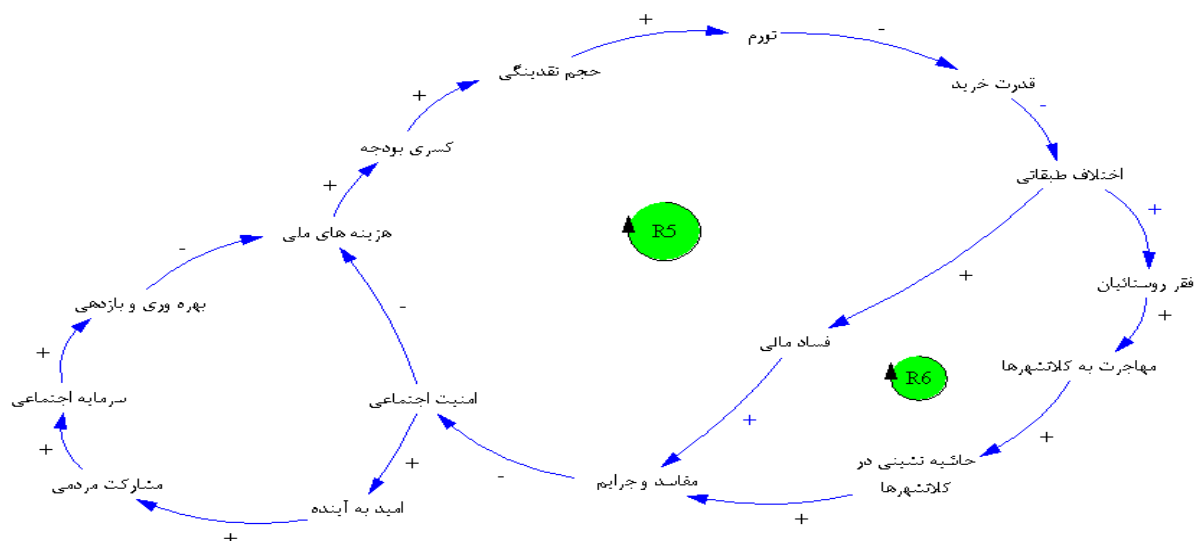
۳-۱-۴ حلقه مهاجرت و مفاسد اجتماعی

همواره بر اثر تورم و کاهش قدرت خرید و اختلاف طبقاتی آدم‌های بیش‌تری از قطار سلامت زندگی پیاده می‌شوند. تورم و گسترش فقر باعث شکاف بین زندگی شرافتمندانه و کار شرافتمندانه می‌گردد. به عبارت دیگر کارمندان سازمان‌ها و اداره‌ها به دلیل کمی درآمد، رشوه‌خواری می‌کنند. که این عمل زشت که در کشورمان در همه سطوح رواج دارد، به نوعی الگوی رقابتی تبدیل می‌شود که خود شالوده بازار کار را از هم می‌پاشد. از طرف دیگر تورم با ایجاد اختلال در نظام توزیع امکانات، فرصت‌ها و درآمدها و ایجاد رانت‌های اقتصادی برای عده‌ای خاص، زمینه بروز و تشدید مفاسد مالی و مفاسد اداری را فراهم می‌کند و مانع بسیار بزرگی در راه توسعه پدید خواهد آمد. (شکل ۵ حلقه R5) این مفاسد در ایران به قدری شدید و بحرانی شد که در سال‌های اخیر، مبارزه با آن، طی حکم هشت ماده‌ای رهبری معظم انقلاب الزامی شد. (۱۶)

همانطور که از شکل ۵ مشخص است بدلیل تورم و کاهش قدرت خرید و اختلاف طبقاتی که باعث می‌شود درآمد روستائیان پایین باشد و معمولاً در فقر قرار داشته باشند. به عبارت دیگر یکی از انواع اختلاف طبقاتی شکاف بین سطح رفاه روستاها با شهرها می‌باشد. از این رو آنها برای کسب درآمد بیشتر به شهرهای بزرگ مهاجرت می‌کنند و معمولاً بدلیل هزینه کمتر در حاشیه شهرها ساکن می‌شوند. حاشیه شهر عموماً کانون ناهنجاریهای اجتماعی، فرهنگی و مسائل ضد امنیتی می‌باشد.

بنابراین از یک طرف افزایش فساد مالی و اداری در سازمان‌ها و از طرف دیگر مفاسد اجتماعی و امنیتی در حاشیه شهرها باعث کاهش امنیت در کشور می‌شود. افزایش ضریب ناامنی اجتماعی از یک طرف خود هزینه‌هایی را برای کشور به همراه دارد و از طرف دیگر با کاهش امید به آینده باعث مهاجرت، فرار مغزها، کاهش ارتباط افراد با اجتماع، ایجاد استرس

پنهان و همیشگی در جامعه و ایجاد بی‌سازمانی در جامعه می‌شود به عبارت دیگر سرمایه اجتماعی کشور را تضعیف می‌کند و بهره‌وری و بازدهی افراد جامعه را تهلیل می‌برد. در نتیجه هزینه‌های کشور را افزایش داده و باعث تورم می‌شود.

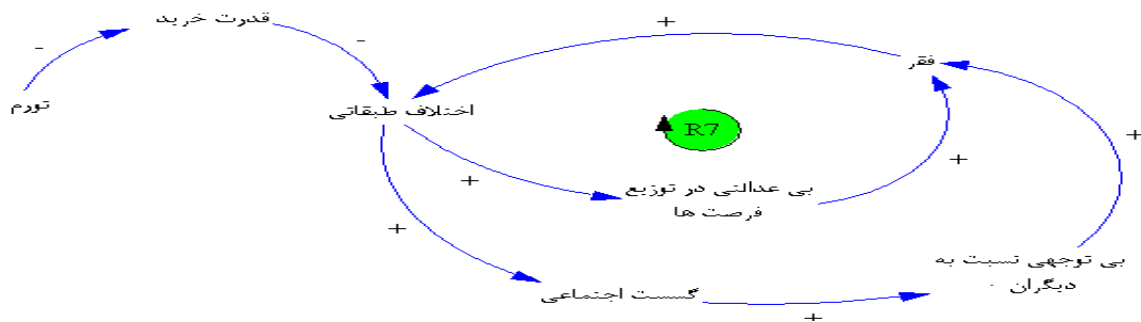
شکل شماره ۵: حلقه مهاجرت و فساد

۳-۱-۵ حلقه فقر

وجود فقر شدید و وسیع در یک جامعه، نشانه ناسالم بودن طرز کار نظام اقتصادی و شکست آن از نظر تأمین عدالت اجتماعی است. زیستن افراد زیر خط فقر مبین این حقیقت است که جامعه نتوانسته به میزان کافی، کار و فرصت اشتغال با درآمد کافی برای جمعیت خود ایجاد کند. با وجود فشارهای تورمی شدید و فقدان سازوکار و روش‌های مناسب حمایتی برای برخورداری جامعه از امکانات و فرصت‌های برابر که موجب توزیع نابرابر درآمدها و ثروت بین اقشار جامعه شده از سوی دیگر، منجر به تشدید فقر و گسترش شکاف‌های درآمدی در سال‌های اخیر شده است. زیرا تورم و افزایش بهای سبد کالاهای مصرفی خانوار، فشار بر اقشار آسیب‌پذیر را به دنبال خواهد داشت و در نهایت آنها را در چرخه فقر گرفتار خواهد کرد که نتیجه این امر، قرار گرفتن تعداد بیشتری از این قشر (قشر آسیب‌پذیر) در زیر خط فقر مطلق و سپس خط فقر شدید است. محصول بی‌عدالتی در توزیع فرصت‌ها است. فقرا علاوه بر قابلیت‌های فردی در قابلیت‌های محیطی نیز با نقصان‌های بزرگی مواجه هستند. فقرا بازارهای محدود و دارایی‌های ناچیز دارند و با بازارهای غیرقابل نفوذ و کمبود فرصت‌های شغلی مواجه هستند، اینها مجموعه شرایطی است که اجازه بهره‌مندی از بازار را به فقرا نمی‌دهد. (۱۷)

تورم یکی از عوامل تشدید کننده افزایش ضریب جینی است چرا که در زمان رشد تورم دهک‌ها و اقشاری که قدرت مالی و اقتصادی کمتری دارند برای گرفتن دستمزد یا پول بیشتر قدرت چانه زنی کمتری دارند و قادر به تغییر درآمدهای خود نیستند بنابراین انتظار طبیعی آن است که تورم فشار بیشتری به اقشار بیشتری پایین جامعه آورده و در نتیجه ضریب جینی افزایش پیدا کند. (۱۸)

از طرف دیگر اختلاف طبقاتی باعث گسست اجتماعی می‌شود به نوعی که دیگر افراد جامعه از حال هم خبر دار نیستند و اگر کسی احتیاج به کمک داشته باشد معمولاً مورد توجه و رسیدگی قرار نمی‌گیرد. این بی‌توجهی نیز عاملی برای گسترش فقر می‌باشد.

شکل شماره ۶: حلقه فقر

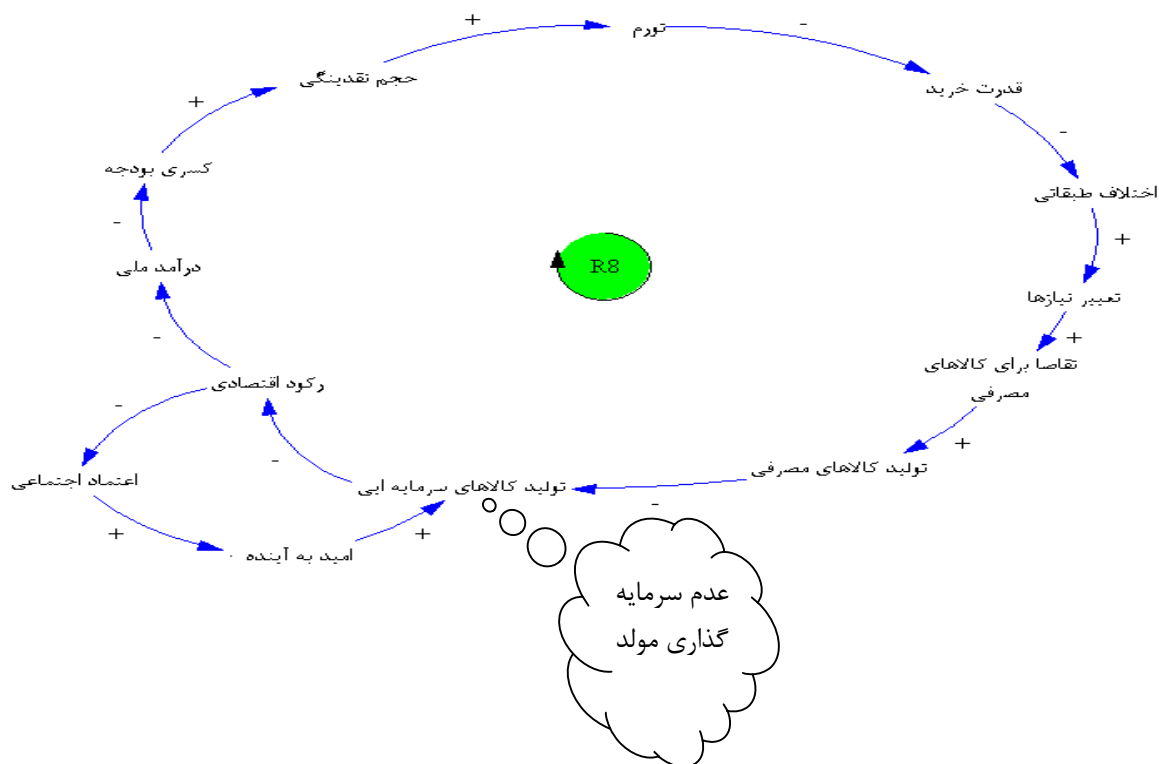
۳-۱-۶ حلقه مصرف گرایی و عدم سرمایه گذاری مولد

تورم شدید تاثیر نامطلوب ساختاری روی جامعه خواهد داشت و موجب افزایش شکاف طبقاتی در جامعه می شود. به طوری که قدرت خرید طبقات متوسط از بین رفته و جامعه دوقطبی می شود، اکثریت فقیر و اقلیت ثروتمند. از یک طرف دوقطبی شدن جامعه قدرت خرید اکثریت جامعه را کاهش می دهد و این امر به ضرر شرکت های تولیدی است که تولید انبوه دارند. و از طرف دیگر چون قسمت قبل توجهی از درآمد ثروتمندان بجای سرمایه گذاری در فعالیتهای تولیدی صرف خرید کالاهای مصرفی تحملی وارداتی، ساختن خانه های مجلل و گران قیمت، مسافرت های خارج از کشور، خرید طلا، جواهرات و اشیاء زینتی و عتیقه و یا خرید ویلا و افتتاح حساب بانکی در خارج از کشور می گردد که این گوه مخارج مانع سرمایه گذاری در فعالیتهای تولیدی و در نتیجه عدم پیشرفت و توسعه اقتصادی اجتماعی در کشور می گردد. علاوه بر آن نابرابری شدید درآمدها موجب می شود ثروتمندان که درصد کوچکی از کل جمعیت را تشکیل می دهند به علت قدرت خرید بالای خود بر بازار حاکمیت پیدا کنند و چون تقاضایشان برای کالاهای مصرفی تجملی و گران قیمت بیشتر است. بنابراین الگوی تولید در داخل و واردات را مطابق ارجحیت های مصرفی خود نه منفعت جامعه درآورند.

متغیر تورم، متغیری است که افزایش آن دال بر وجود عدم تعادل و عدم ثبات در سیاست های اقتصادی است که موجب برهم خوردن تخصیص منابع و کاهش انگیزه فعالیت در تولید و سرمایه گذاری است؛ که هر یک از این پیامدها عوامل برهم زننده وضعیت توزیع درآمد در کشور هستند. (۱۹) از طرف دیگر تورم موجب بی اعتباری برنامه ریزی و بودجه بندی بلندمدت شرکت ها می شود. زیرا هزینه ها و درآمدهای پیش بینی شده غالباً تفاوت فاحشی با عملکرد خواهند داشت. بنابراین شرکت ناتوان در برنامه ریزی و تعیین هدف خواهد شد و به روزمرگی دچار می شود. همچنین بی برنامهگی موجب معوق ماندن پروژه ها و طرح ها خواهد شد. از این رو شرکت ها همچون افراد به سمت سرمایه گذاری های زودبازده تجاری و دلالتی گرایش می یابند.

ترس، نگرانی و اضطراب از آینده علاوه بر اینکه عامل مهمی در جهت نیافتن سپرده ها می شود بلکه با ایجاد فضا برای تقاضای کاذب روز به روز بر افزایش قیمت ها افزوده شده و علاوه بر کاهش امنیت اقتصادی، کاهش امنیت روانی در اقتصاد عامل دیگری است که بی ثباتی نظام مالی و پولی کشور را افزون می کند. (۲۰) به عبارت دیگر تورم می تواند انحراف عوامل و منابع تولیدی از فعالیتهای اقتصادی مفید و مولد به سمت فعالیتهای غیر ضروری و غیر مفید و منشاء و محرک رواج مخارج و مصارف خود نمایی و خریدهای ناشی از فخر فروشی و چشم و هم چشمی گردد.

در نتیجه تورم موجب می شود وجوه سرمایه گذاران به سمت سرمایه گذاری های آنی و دلالتی حرکت کند. از همین رو سرمایه گذاران پول های خود را تبدیل به کالایی می کنند که ارزش بالایی داشته باشد، بنابراین پول ها به سمت بازار طلا و ارز حرکت می کنند که امنیت اقتصادی بیش تری برای آن ها متصور هستیم، به علاوه قدرت نقدشوندگی آن ها نیز بالاست. با عدم سرمایه گذاری مولد کشور دچار رکود می شود که این رکود با کاهش اعتماد جامعه به تولید و امید آنها به توسعه و پیشرفت، بازهم سرمایه گذاری مولد را کاهش می دهد و نهایتاً رکود اقتصادی منجر به کاهش درآمد ملی و به تبع آن کسری بودجه و در آخر تشدید تورم می شود. (شکل ۷)

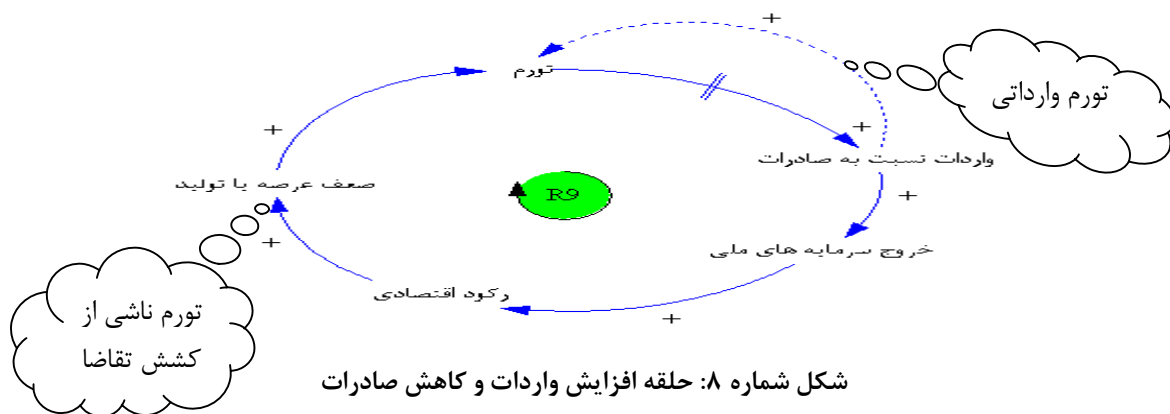
شکل شماره ۷: حلقه مصرف‌گرایی و عدم سرمایه‌گذاری مولد

۳-۱-۷ حلقه افزایش واردات و کاهش صادرات

در بلندمدت افزایش قیمت‌ها باعث افزایش واردات و کاهش صادرات می‌شود. چون از یک طرف با ثابت بودن یا تغییر ناچیز قیمت جهانی کالاهای وارداتی، تورم باعث گرانت‌تر شدن تولید داخلی شده است و مصرف‌کننده داخلی می‌تواند کالاهای خارجی را مانند کالاهای چینی با قیمت کمتری تهیه کند که این امر باعث افزایش واردات و رکود تولید داخلی می‌شود. از طرف دیگر افزایش قیمت داخلی برای تولیدکننده این امکان را فراهم می‌کند که کالاهای خودش را در داخل کشور با قیمت بیشتری به فروش برساند. چون قیمت خارجی این کالا و نرخ ارز تغییر چندانی نکرده‌اند، بنابراین صادرات نیز کاهش می‌یابد. افزایش واردات و کاهش صادرات منجر به خروج سرمایه و ایجاد رکود اقتصادی در آن جامعه می‌شود، چون اگر اقتصاد یک جامعه را مانند یک صندوق فرض کنیم که از یک طرف مقدار ثابتی پول وارد این صندوق می‌شود و از طرف دیگر مقدار پول بیشتری از این صندوق خارج می‌شود، یقیناً این صندوق دچار کسری خواهد شد و مرتباً مقدار پول موجود در آن رو به کاهش خواهد گذاشت. بنابراین برای رفع کسری به وجود آمده در این جامعه باید پول جدید چاپ شود که این موضوع خود باعث افزایش تورم می‌شود. (۲۰)

از طرف دیگر همانطور که در شکل با خط چین نمایش داده شده است بدلیل حجم بالای واردات درخصوص کالاهای مورد نیاز صنعت از قبیل مواد اولیه و ماشین‌آلات و تجهیزات و مواد نیمه‌ساخته تورم جهانی نیز در قیمت کالاهای وارداتی خود را نمایان می‌سازد. براساس یک بررسی تنها حدود ۳ درصد از تغییرات شاخص قیمت‌ها مربوط به تورم وارداتی است.

نهایتاً در این حلقه رکود اقتصادی چرخه تولید را متوقف می‌کند. که در این حالت عرضه دچار مشکل شده و کمتر از تقاضا می‌شود. فشار ناشی از تقاضا و کمبود عرضه تورم را تشدید می‌کند که به این نوع تورم، تورم ناشی از کشش تقاضا گویند.

۲-۳ راه کارها

با توجه به نمودار علت و معلولی عوامل تورم و آثار آن بر مسائل اجتماعی و با توجه به حلقه های ذکر شده، حل مسائل اجتماعی ناشی از تورم جز از طریق کاهش تورم میسر نیست که راه کارهای زیر در زمینه کاهش تورم مفید می باشد:

- انضباط مالی برای دولت و تلاش جهت کاهش هزینه های جاری تا از این طریق کسری بودجه رخ ندهد. همانطور که از نمودار علت و معلولی مشخص شد تمام حلقه ها با تشدید کسری بودجه به تورم دامن زده اند در نتیجه با انضباط مالی دولت کسری بودجه نیز کاهش می یابد.
- عدم اتکا به درآمدهای حاصل از نفت برای تأمین هزینه های دولت و در واقع جلوگیری از تبدیل دلارهای نفتی به ریال که منجر به افزایش نقدینگی می شود.
- اتخاذ سیاست بودجه انقباضی
- جذب نقدینگی توسط بازار مالی، پولی و مسکن
- استقلال بانک مرکزی که با این کار می توان اطمینان مردم و سرمایه گذاران را به سیاست های پولی و مالی جلب کرد.

اما با توجه به مسائل اجتماعی حاصل از وجود تورم دو رقیم چهار دهه اخیر در کشور راه کارهای زیر بصورت مستقیم این گونه مسائل را کاهش می دهد:

- با توجه به حلقه R۱ جبران کاهش قدرت خرید کارکنان روش مناسبی نیست چون منجر به کسری بودجه و نهایتاً کاهش قدرت خرید می شود.
- تأمین زندگی معلمان. چون آنها بر آموزش نسل آینده موثر بوده و نحوه رفتار، هنجارها و ... نسل بعدی را شکل می دهند. بعبارت دیگر اگر معلمان جامعه از زندگی خوبی برخوردار باشند حلقه R۴ بصورت معکوس بروز می کند و در نتیجه تورم را کاهش می دهد.
- مبارزه با مفاسد اقتصادی از طریق شفافیت نظام های مالی و همچنین مبارزه با مفاسد اداری. (از این طریق حلقه R۵ تضعیف می شود)
- توجه ویژه به اقتصاد روستائیان از طریق حمایت بخش کشاورزی و دامداری. (حلقه R۶)
- عدالت اجتماعی و توزیع فرصت های برابر در جامعه. (حلقه R۷)
- تشویق سرمایه گذاری مولد از طریق حمایت های بخش تولید و همچنین سرمایه گذاری خارجی. (حلقه R۸)

۴ بحث و نتیجه گیری

تورم پدیده ای پیچیده و چند بعدی می باشد. تورم از جمله متغیرهایی است که نه تنها توجه اقتصاددانان را به خود جلب کرده، بلکه به دلیل آثار و پیامدهای اجتماعی، فرهنگی آن، سیاستمداران، جامعه شناسان و ... نیز مایلند روند تغییرات تورم را رصد کنند. برای مهار تورم باید شناخت درستی از علل بوجود آورنده تورم و آثار و پیامدهای تورم داشت. تورم در ایران از اوایل دهه ۱۳۵۰ به صورت جدی پدیدار گشت و در سال های بعد از پیروزی انقلاب اسلامی نیز گرایشات و فشارهای تورمی در جامعه هنوز ادامه دارد. در سال های گذشته تاکنون بررسی های مختلفی در خصوص دلایل اصلی بروز تورم در کشور انجام شده که نتایج بررسی ها حاکی از آن است کسری بودجه و افزایش نقدینگی عامل اصلی ایجاد تورم در کشور می باشند.

همانطور که در این مقاله با استفاده از نمودار های علت و معلولی نشان دادیم آثار تورم در حوزه های مختلف اجتماعی، فرهنگی سیاسی و اقتصادی بروز می کند و از جمله باعث فقر، اختلاف طبقاتی، فساد مالی و اداری، ضعف آموزش و سست شدت نظام فرهنگی و سیاسی جامعه می شود. در این رابطه راهکارهای برای کاهش تورم از جمله استقلال بانک مرکزی، انضباط مالی دولت، کنترل حجم نقدینگی با سیاست های پولی و مالی مناسب و ... ارائه شد. البته برای کاهش کوتاه مدت هر یک از آثار سوء تورم بر مسائل اجتماعی راهکارهایی ارائه گردید.

۵ مراجع

۱. مروج خراسانی، م، (۱۳۸۵). "وضعیت تورم و رابطه آن با فقر در ایران"، روزنامه دنیای اقتصاد.
۲. شکری، ع (۱۳۸۵). "تورم"، سایت راهکار مدیریت.
۳. حاجی غلام سریزدی، ع و زارع مهرجردی، ی (۱۳۹۰). "پویایی های سیستمی"، (در حال چاپ).
۴. سنگه، پ، و همکاران، ترجمه خادمی گراشی، م، و همکاران (۱۳۸۸). "پنجمین فرمان در میدان عمل استراتژی ها و ابزارهای ایجاد سازمان یادگیرنده" انتشارات آریانا قلم، ۱۳۱-۱۳۰.
۵. Meadows D. H. (۲۰۰۹) "Thinking in Systems A Primer", Earthscan, ۲۷-۳۲.
۶. Aghevli, Bijan and Mohsin Khan. "Government Deficit and Inflationary Process in Developing Countries", I.M.F. Staff Paper, (۱۹۷۸).
۷. نیلی، م (۱۳۶۴). "بررسی آثار افزایش حجم پول بر نظام اقتصادی کشور در دو دهه اخیر"، مجله برنامه و توسعه، شماره سوم، دوره اول.
۸. طبیبیان، م و سوری، د (۱۳۷۵). "ریشه های تورم در اقتصاد ایران"، پژوهشنامه بازرگانی، فصلنامه شماره ۱.
۹. داودی، پ (۱۳۷۶). "سیاستهای تثبیت اقتصادی و برآورد مدل پویای تورم در ایران"، پژوهش ها و سیاست های اقتصادی، سال پنجم، شماره ۱ (پیاپی ۷).
۱۰. جلالی نائینی، ا (۱۳۷۶) "بررسی روند تورم و سیاستهای پولی، ارزی و اعتباری در اقتصاد ایران"، مؤسسه عالی پژوهش در برنامه ریزی و توسعه، تهران.
۱۱. افشین نیا، م (۱۳۷۷). "برآورد تأثیر تغییرات بلندمدت حجم پول و نقدینگی بر سطح عمومی قیمت ها در ایران"، پژوهشنامه بازرگانی فصلنامه شماره ۸.
۱۲. نظیفی، ف. (۱۳۸۱) "آیا ماهیت تورم در اقتصاد ایران پولی است؟"، پژوهشنامه اقتصادی، پژوهشکده امور اقتصادی، شماره ۱.
۱۳. مرکز پژوهش های مجلس (۱۳۸۶). "تحلیل پدیده رکود تورمی و عوامل ایجاد آن در اقتصاد ایران"، روزنامه دنیای اقتصاد، ۲۴ بهمن ۸۶.

۱۴. پوریان، ح (۱۳۸۷). "آثار فرهنگی و رفتاری تورم و بیکاری در جامعه"، روزنامه اعتماد.
۱۵. احمدی‌امویی، ب (۱۳۸۶) "فساد اجتماعی - سیاسی ناشی از تورم در گفتگو با دکتر علینقی مشایخی" روزنامه سرمایه.
۱۶. سرآبادانی، غ (۱۳۸۵). "تورم، عوامل، و راهکارهای مقابله با آن در ایران"، اقتصاد اسلامی، سال ششم، بهار ۱۳۸۵.
۱۷. آراسته، ر (۱۳۹۰). "پیش‌بینی راهکارهایی به منظور کاهش آثار تورم بر اقشار آسیب‌پذیر"، هفته‌نامه برنامه، سال نهم، شماره ۴۱۹.
۱۸. جلالوند، ا. "تورم، مفهوم، علل و آثار آن، قاتلی که با پنبه سر می‌برد"، روزنامه مردم سالاری.
۱۹. سوری، د. "فقر و سیاست‌های کلان اقتصادی"، مجله برنامه و بودجه، ش ۳۴ و ۳۵، ص ۱۶۰.
۲۰. خدادوست، ح (۱۳۸۷). "اثرات تورم در بلندمدت"، روزنامه دنیای اقتصاد، شماره ۶۰۷، صفحه ۹ (بورس).